

ARTIKEL

'De stad Antwerpen en de Universiteit Antwerpen (UA) hebben sinds de creatie van de universiteit in 1965 veelal naast elkaar geleefd. Af en toe was er een gezamenlijke activiteit maar weinig dat structureel onderbouwd was en enige tijd meeging. Daarin is nu verandering gekomen: een heuse LAT-relatie is opgezet voor een brede, vooral cultureel georiënteerde samenwerking. Die nieuwe en nauwe samenwerking heeft de naam Anubis meegekregen: Antwerpse en Universitaire Bibliotheken In Samenwerking. De prioriteit van Anubis is momenteel de automatisering van de openbare bibliotheken van Antwerpen (OBA). En de ambitie is een grootstedelijk bibliotheeknetwerk in en voor de stad Antwerpen.

teerd met pertinent dan wel subtiel afwijkende gebruiksmodaliteiten. Een iet of wat mobiele of shoppende inwoner, die bijvoorbeeld naast de districtsbibliotheken ook de centrale bibliotheek gebruikt, moet al gauw beschikken over een handjevol lenerskaarten. Minstens even nadelig zijn de gevolgen voor de interne werking: de onderscheiden catalogi zijn niet aan elkaar gekoppeld, met verdubbelingen en leemten tot gevolg.

Deze vaststellingen tonen aan dat er in Antwerpen nog geen sprake is van een bibliotheeknetwerk. Dat hypothekeert niet alleen de collectieve slagkracht van de organisatie maar is ook nadelig voor de gebruiker. De primaire en noodzakelijke voorwaarde om eender welk toekomstgericht beleid te voeren, is dan ook de omvorming van de openbare bibliotheken Antwerpen tot een geïntegreerd netwerk.

Toch is de stroomlijning van de actuele werkprocessen of de verbreding van het inhoudelijke en technologische draagvlak niet de ultieme stap. Waar het finaal om gaat is de stelselmatige vernieuwing(scapaciteit) van de dienstverlening, nu en vooral in de toekomst. "Méér bibliotheek voor méér mensen", dat is de steile ambitie van het beleidsplan van de openbare bibliotheken, en dat willen we realiseren door (andere) diensten te ontwikkelen die (beter) beantwoorden aan de behoeften van de diverse bevolkingsgroepen. Mettertijd wil de OBA 30% van de Antwerpenaren over de vloer

**NAAR EEN GEÏNTEGREERD
NETWERK VAN OPENBARE
BIBLIOTHEKEN IN ANTWERPEN**

Het vertrekpunt voor Anubis is de bijzondere automatiseringssituatie in de openbare bibliotheken van Antwerpen. De bibliotheekstructuur, die momenteel dertig vestigingen omvat, is een typisch post-fusieconglomeraat van vijf voorheen autonome plaatselijke openbare bibliotheken (POB). Na de fusie van 1983 zijn deze bibliotheken een tamelijk gescheiden weg blijven bewandelen, en dat heeft onder meer geresulteerd in de installatie van twee automatiseringssystemen: Dobis/Libis enerzijds en Vubis-Antwerpen anderzijds.

Het betreft hier twee niet-compatibele systemen, waarvan de Vubis-bibliotheken bovendien ook nog elk een eigen parameterset hanteren. Daardoor wordt de gebruiker geconfron-

Julien Van Borm
Directeur UIA-bibliotheek
Universiteit Antwerpen
Universiteitsplein 1
2610 Antwerpen
Tel.: 03-820 24 43
E-mail: julien.vanborm@ua.ac.be

Jan Van Vaerenbergh
Directeur Openbare Bibliotheken Antwerpen
Lange Nieuwstraat 105
2000 Antwerpen
Tel.: 03-204 70 25
E-mail: jan.vanvaerenbergh@cs.antwerpen.be

Het Antwerpse De Coninckplein: de locatie voor de nieuwe Permeke-bibliotheek.

krijgen – momenteel zijn dat er 20% – en wil ze een evenwicht bereiken tussen de klassieke ‘transacties’ zoals uitleningen, en zogenaamde ‘contact-(moment)en’ of ‘meerwaardemomenten’.

OP ZOEK NAAR EEN PARTNER

Een essentiële voorwaarde om dat te bereiken is het verwerven van een up-to-date beheerssysteem. Maar supplementair is er de noodzaak om dit systeem gedurende jaren permanent te kunnen aanpassen aan de almaar veranderende behoeften van onze gebruikers (extern, maar ook intern), daarbij maximaal gebruikmakend van de technologische ontwikkelingen en mogelijkheden. In de gebruikelijke klant-leverancierrelatie, waarbij de bibliotheek een systeem koopt, is dat een kwestie van wachten op updates en nieuwe releases. Maar zoveel geduld hebben de openbare bibliotheken van Antwerpen niet. In juli 2001 besliste het stadsbestuur om de hoofdbibliotheek over te brengen naar het De Coninckplein. Dat wordt geen eenvoudige verhuisoperatie van de bibliotheekcollecties uit de huidige vestiging aan de Lange Nieuwstraat naar de

nieuwe locatie, maar een regelrechte gedaanteverwisseling van het eerder traditioneel bibliothektype naar een *kennissite* die in verregaande mate gestalte wil geven aan een radicaal ànder bibliotheekconcept. Een bibliotheek die uitgangspunten als vraaggericht aanbod, klemtoon op relatie-handelingen, user empowerment en ontmoetingsplek, daadwerkelijk in de praktijk brengt. Een bibliotheek waar de gebruiker en niet de balie centraal staat. Een àndere bibliotheek ook, die niet àf zal zijn op het moment van de opening, maar vanaf dat ogenblik voortdurend in verandering zal zijn en dus nooit àf zal geraken. Geen sluitstuk van verandering, maar locomotief voor vernieuwing. En ook een laboratorium voor aangepaste dienstverlening. Dat vereist een hoge mate van flexibiliteit en beweeglijkheid, niet alleen van de geesten, maar zeer zeker ook van het ondersteunende beheerssysteem.

Om die reden zochten de openbare bibliotheken van Antwerpen niet in eerste instantie naar een leverancier, maar naar een *partner* die dat vernieuwingsproces mee wil opstarten, en – wat belangrijker is – mee wil voeren en blijvend schragen. Een partner die

een systeem op maat kan leveren, maar tegelijk in staat is dat maatpak telkens weer aan te passen. Dergelijke service is niet *commercieel* te onderhandelen tegen een redelijke prijs.

GROOTSTEDELIJK BIBLIOTHEEKNETWERK

Dat eigen netwerk kan dan de basis vormen voor een tweede, extern niveau van netwerking. De OBA hebben immers de uitgesproken intentie om zich nadrukkelijker te positioneren en te integreren in het grotere geheel van stedelijke en niet-stedelijke bibliotheek- en informatie/documentatievoorzieningen waaraan de stad Antwerpen zo rijk is. Doel is het vormen van een groter draagvlak, niet alleen technologisch, maar vooral ook inhoudelijk: méér bibliotheekdiensten en méér *content* voor de gebruikers.

De mogelijkheden voor een breed netwerk liggen in de grootste stad van Vlaanderen immers voor het grijpen: de Stadsbibliotheek (straks misschien de Vlaamse erfgoedbibliotheek), het AMVC-Letterenhuis, een reeks musea met soms hoogstaande bibliotheken, de Universiteit Antwerpen en de tal-

loze – soms minder zichtbare of zelfs onbekende – andere grotere en kleinere collecties in stedelijke, semi-stedelijke (OCMW), provinciale en private instellingen en organisaties. Een onontgonnen of toch minstens onvoldoende ontsloten rijkdom. Het is onze ultieme ambitie om deze kleine parels en grote schatten te ontsluiten en samen te brengen in één grootstedelijk netwerk.

Dat is zeker geen natte droom, maar een haalbare kaart, want de kern ervan is al aanwezig door de onderlinge nabijheid van Stadsbibliotheek, openbare bibliotheken, AMVC-Letterenhuis en de Ufsia-bibliotheek, onderdeel van de Universiteit Antwerpen. Deze bibliotheekconcentratie zal nog toenemen als vanaf 2005-2006 ook nog de UIA-collecties van Humane en Sociale Wetenschappen van de Universiteit Antwerpen naar dit deel van de stad worden verhuisd en daar worden ondergebracht in een nieuwe grote bibliotheek (20.000 m²). Dan wordt er haast als vanzelf een soort bibliotheekkwartier (-wijk) gecreëerd. In dit nieuwe kader liggen zoveel kansen besloten, dat het zonde zou zijn ze niet met beide handen te grijpen. Kansen op het vlak van efficiëntieverhoging en schaalvergroting, kansen om dienstenpakketten uit te breiden en reële meerwaarde te bieden, kansen voor profilering en voor samenwerking.

De vaststelling dat alle genoemde bibliotheken van deze kerngroep, behalve de openbare bibliotheken, met hetzelfde beheerssysteem – Brocade – geautomatiseerd zijn, leidt tot de voor de hand liggende conclusie: als de OBA ook met Brocade geautomatiseerd wordt, biedt dat niet alleen een oplossing voor de hoger beschreven nood aan een *uniform* beheerssysteem voor het interne netwerk,

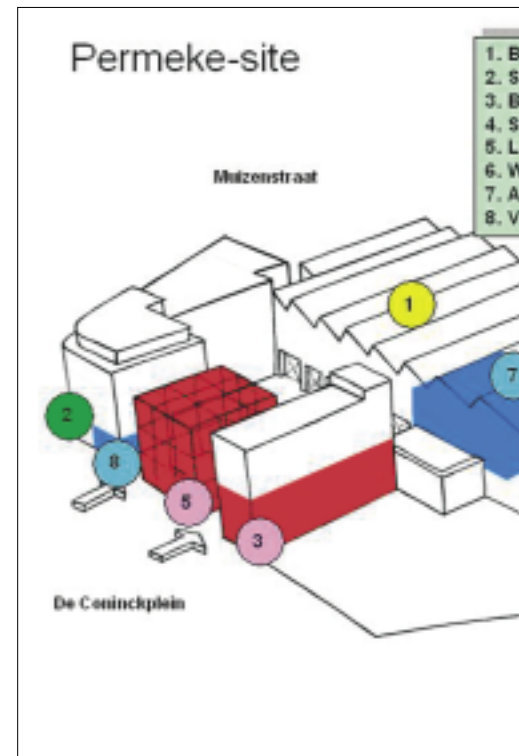
maar maakt dat tegelijk een naadloze integratie met de andere spelers mogelijk.

EEN SAMENWERKINGSPROTOCOL: WIN-WINSITUATIES VOOR IEDEREEN

Om de dubbele doelstelling van een intern en extern netwerk te realiseren, hebben de Stad en haar telematicapartner, Telepolis, onderhandeld met het consortium Universiteit Antwerpen en Cipal, dat de Brocade-software verdeelt. Zo kwam een samenwerkingsprotocol tot stand, waarin de verzuchtingen van de openbare bibliotheken zijn opgenomen:

- eerst en vooral de openbare bibliotheken omvormen tot één geïntegreerd netwerk, gebruikmakend van de eigentijdse en kwalitatief hoogstaande software Brocade;
- op basis van dat beheerssysteem de bibliotheekdiensten voor de Antwerpenaren verbeteren en uitbreiden met meer actieve en gebruikersgerichte diensten;
- daarna nauwer gaan samenwerken met de universiteitsbibliotheken, door bijvoorbeeld afspraken te maken over het aankopen van materialen of door een groter draagvlak te vormen wanneer er over licenties voor elektronische informatie onderhandeld moet worden;
- voorts op termijn andere stedelijke en niet-stedelijke bibliotheken en documentatiecentra in het netwerk opnemen, zodat hun collecties zichtbaar worden en daardoor beter toegankelijk worden voor inwoners van Antwerpen.

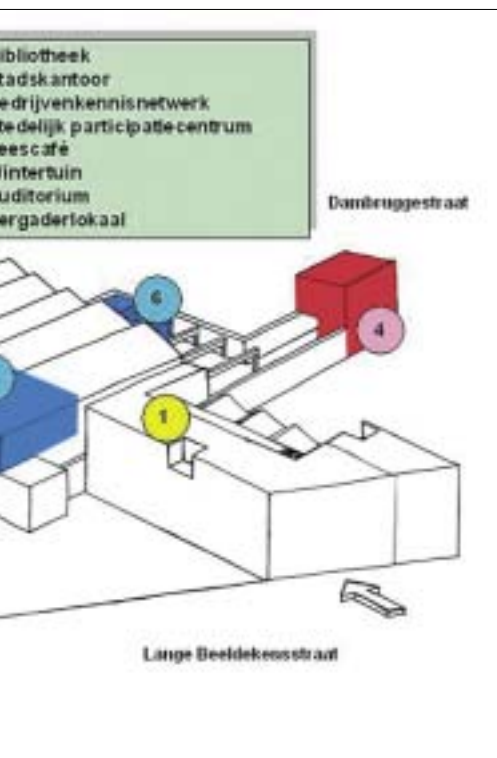
Het uitgangspunt van de onderhandeling was dat er ook voor de Universiteit Antwerpen een win-winsituatie moest ontstaan die kadert in de derde opdracht van de universiteit: het maatschappelijk dienstbetoon (naast de primaire opdrachten: onderwijs en onderzoek). Nu de Universiteit, met de verhuizing van de faculteiten Humane en Sociale Wetenschappen en Rechten, meer opschuift naar het centrum van

De Permeke-site op het De Coninckplein in Antwerpen.

de stad, wil zij samen met de hogescholen uit de Associatie Hogescholen en Universiteit Antwerpen en in de optiek van *Antwerpen studentenstad* een speler zijn in het rijke Antwerpse cultuurleven. Een idee moet ook snel een gestalte krijgen want pas daardoor wordt dat idee zichtbaar en een motor voor verdere evolutie. Daarom wil de UA die bredere culturele samenwerking starten en zichtbaarheid geven via een technische samenwerking rond het bibliotheekbeheerssysteem Brocade. Die samenwerking zal direct zichtbaar worden voor de Antwerpenaren die gebruikmaken van de diensten van de openbare bibliotheek, een segment van de bevolking dat de UA bijzonder interesseert als doelgroep voor studentenwerving. Op bibliotheektechnisch gebied ontstaan daardoor ook een rijke proeftuin en een breed draagvlak om nieuwe ideeën aan te reiken en uit te testen.

De telematicapartners van zowel de stad (Telepolis) als de universiteit (Cipal) werden bij de onderhandelingen betrokken. Dat heeft geleid tot een protocol inzake een publiek-publieke samenwerking (een PPS) voor de uitbouw van een grootstedelijk

bibliotheeknetwerk in de stad Antwerpen. Er werd geopteerd voor een publiek-publieke samenwerkingsvorm, niet omdat dit modieus klinkt, maar omdat de vier partners op die wijze hun gemeenschappelijk belang en hun betrokkenheid bij de realisatie van een grootstedelijk bibliotheeknetwerk wensen te benadrukken en vorm te geven.

Daarbij verbinden zij zich ertoe:

- de aangegeven doelstellingen na te streven in een ruimer kader gebaseerd op structurele samenwerkingsverbanden;
- elkaar bij te staan in de processen van analyse, conceptie en ontwikkeling van het project;
- zich wederzijds tot een uitvoering te goeder trouw te engageren en elkaar bijstand te verlenen op die wijze dat hun wederzijdse verplichtingen, volledig, precies en in overeenstemming met de doelstellingen van de partners kunnen worden nageleefd;
- het project met de beste professionele zorg uit te voeren, naar de normen gangbaar in hun respectieve sector.

(artikel 2 van het Protocol)

Dit engagement ten opzichte van elkaar wordt ook verder nog geformaliseerd in een loyaliteitsverklaring (artikel 7 van de kaderovereenkomst) en een verplichting tot medewerking (artikel 10).

PROTOCOL, KADEROVEREENKOMST EN DEELOVEREENKOMSTEN

Het protocol is veeleer een *intentieverklaring* van de vier partners, die tegelijkertijd ook een kaderovereenkomst hebben afgesloten, ter uitvoering van het protocol. Die kaderovereenkomst is een contract met als voorwerp de gezamenlijke uitwerking, realisatie en instandhouding van een grootstedelijk bibliotheeknetwerk voor de stad Antwerpen.

De feitelijke realisatie van het grootstedelijk bibliotheeknetwerk wordt vervolgens uitgewerkt in verschillende fasen die afzonderlijk en specifiek beschreven worden in deelovereenkomsten. Die worden als bijlage aan deze kaderovereenkomst gehecht en vormen er één geheel mee. Elke deelovereenkomst kan in functie van de uit te voeren taken (o.a. analyse, ontwikkeling, conversie, implementatie, exploitatie) opgesplitst worden in verschillende deelprojecten.

De uitbouw van het grootstedelijk bibliotheeknetwerk zal in drie fasen verlopen:

- de eerste fase van de samenwerking behelst de automatisering van de openbare bibliotheken Antwerpen;
- de tweede fase beoogt de integratie van andere stedelijke bibliotheken, collecties en documentatiecentra;
- de derde fase is gericht op een integratie van niet-stedelijke, private bibliotheken, collecties en documentatiecentra.

Voorwaarde om tot het netwerk toe te treden is de bereidheid om collecties en bestanden toegankelijk te maken voor inwoners van Antwerpen en om te onderhandelen over raadpleeg- en uitleenmodaliteiten. In ruil kan niet alleen

ondersteuning geboden worden, maar ook een collectieve licentie.

EEN STUURGROEP EN TECHNISCHE WERKGROEPEN

Om alle partners blijvend te betrekken bij de uitvoering van het project werd een stuurgroep opgericht. De stuurgroep bestaat uit vertegenwoordigers van de vier partners. Naast het onderhandelen van deelovereenkomsten en de coördinatie van de uitvoering ervan, bewaakt hij ook de cohesie binnen de samenwerking (loyaliteit en medewerking). Jaarlijks zal de stuurgroep zowel de realisatie van de doelstellingen als de interne (samen)werking evalueren en hiervan een verslag aan de respectieve besturen voorleggen. Er wordt beslist bij consensus. Als die consensus tegen alle verwachtingen in niet wordt bereikt, wordt het dispuut voorgelegd aan een onafhankelijke mediator. Technische werkgroepen (bv. catalogisering, onderwerpsontsluiting, acquisitie, leen...) stellen documenten op voor de stuurgroep of werken de beslissingen van de stuurgroep verder uit. Zo ontstaat een netwerk van medewerkers in de openbare bibliotheek en in de universiteitsbibliotheek die van dichtbij betrokken zijn bij de realisatie van Anubis. Tegelijk kunnen we daarmee vermijden dat enkel de informatici de evolutie van Brocade of van het stedelijke bibliotheeknetwerk gaan bepalen. Van bij de start van het Brocade-project bij Anet, het bibliotheekautomatiseringsnetwerk rond de Universiteit Antwerpen, zijn gemengde teams samengesteld van bibliothecarissen en informatici die concept, functionaliteit en lay-out van de diverse modules uittekenen. Die integratiegedachte wordt doorgezet en nog uitgebreid in de Anubis-omgeving.

DE TOEKOMSTPERSPECTIEVEN

De korte-termijntiming van Anubis is strak. Zij is voor een groot deel gebonden aan de realisatie van de nieuwe vestiging van de OBA in het Permeke-

gebouw, dichtbij het Centraal Station, een renovatiegebied voor de Stad Antwerpen.

Het protocol en de kaderovereenkomst werden op 22 april 2002 ondertekend door de vier partijen: de Stad Antwerpen, Telepolis (het automatiseringscentrum voor de Stad Antwerpen, Cipal (het Centrum voor informatica in de provincies Antwerpen en Limburg) en de Universiteit Antwerpen. Stuurgroep en technische werkgroepen zijn volop aan de slag. Een testmachine met de voor de OBA aangepaste en verder aan te passen Brocade-software werkt. De conversie en de samensmelting van de databestanden in Dobis/Libis-formaat

en in Vubis-formaat is succesvol beëindigd. Daarbij blijven nog een aantal records manueel te behandelen (foutieve invoer, complexe annotaties bij de AVM-records). Verwacht wordt dat het publiek in de eerste helft van 2003 van de nieuwe Brocade-tools gebruik zal kunnen maken.

Tools die op vraag van de OBA zijn aangemaakt zullen in vele gevallen worden overgenomen in de standaardversie van Brocade of in de Brocade-versie in gebruik bij Anet. Synergieën bieden hier inderdaad een schaalvoordeel dat voor alle partijen moet uitmonden in een beter product tegen een lagere kostprijs, maar vooral in een eigentijdse service aan de klant, een klant die dankzij Anubis zal kunnen putten uit de collecties van de vele bibliotheken die Antwerpen rijk is.

SAMENVATTING

Uit een gezamenlijke inspanning van de stad Antwerpen en de Universiteit Antwerpen is Anubis ontstaan, een consortium voor samenwerking in het ruimere culturele veld in de stad Antwerpen. Niet minder dan vier partners hebben een contract getekend: de stad Antwerpen, de Universiteit Antwerpen, Telepolis (de automatiseringspartner van de stad Antwerpen) en Cipal (een non-profitorganisatie voor automatisering, in de eerste plaats voor overheidsinstellingen in de provincies Antwerpen en Limburg). Momenteel spitst deze culturele samenwerking zich toe op de bibliotheken van beide organisaties: de openbare bibliotheken Antwerpen en de universiteitsbibliotheken. Vanaf 2003 zal Brocade, de bibliotheekautomatiseringssoftware van de universiteitsbibliotheken Antwerpen, aangepast en geïmplementeerd worden in de openbare bibliotheken van de stad Antwerpen. Brocade is een nieuw (2000), volledig webgebaseerde software om bibliotheekprocessen te automatiseren. Als Anubis in 2003 in werking gesteld is, zal het de inwoners van Antwerpen toegang geven tot de collecties van de universiteitsbibliotheken en de universiteitsstudenten tot de collecties van de openbare bibliotheken, dit door één enkele toets. Deze samenwerking kan uitgebreid worden tot andere wetenschappelijke bibliotheken van de stad of zelfs tot bibliotheken van andere organisaties, met als doel een echte Antwerpse bibliotheekomgeving te creëren die toegankelijk is als een *one stop shopping point* voor zowel gedrukte als elektronische informatie.

ABSTRACT

The city of Antwerp and the University of Antwerp have joined forces in order to create ANUBIS, a consortium for co-operation in the broader field of culture in the city of Antwerp. A contract has been signed by no less than four partners: the city of Antwerp, the University of Antwerp, Telepolis (the automation partner of the city of Antwerp) and Cipal (a non profit organisation for automation, mainly for public authorities in the provinces of Antwerp and Limburg).

For the time being this cultural co-operation concentrates on the libraries of both organisations: the public libraries of Antwerp and the university libraries. From 2003 onwards, the Brocade library automation software of the University libraries of Antwerp is to be adapted and implemented in the public libraries of the city of Antwerp. Brocade is a new (anno 2000), fully web based software for the automation of library processes. When operational in 2003, ANUBIS will give the Antwerp citizens access to the collections of the university libraries and students of the university access to the collections of the public libraries through one single keystroke. Later on, this co-operation may be extended to other research libraries under the authority of the city or even libraries of other organisations in order to create a true Antwerp library environment accessible as a one stop shopping point for both print and electronic information.